

Apaga el llum!

(ALDC, VIII, 1867. *Apaga el llum!*)

Apaga és l'imperatiu de *apagar* “fer cessar de cremar, de donar llum” (DIEC), var. de *pagar*, amb la qual conviuen des del s. XIII; prové de PACARE ‘pacificar; apaivagar’, der. de PAX, PACIS ‘pau’, desviat després a ‘calmar; satisfer’, a través de contextos com *apagar el foc, el llum, la set*, i a ‘extingir’. EXSTĪNGŪERE era el nom llatí per a ‘apagar’, però la paronímia amb EX-TĪNGĒRE ‘destenyir’ degué provocar la retirada d’aquesta accepció per ocupar el seu lloc el verb *apagar*, que podria haver conegut l’ascendent *APPACARE o bé haver sofert la pròtesi de *a-* per fonosintaxi o bé ser el resultat de l’atracció de *apaivagar*. Es tracta d’un lexema exclusiu de les llengües iberoromàniques. L’alg. ha forjat una var., *despagar* 85, amb addició del prefix *des-* (< DIS-) que, enlloc de significar el contrari del verb (*fer/desfer*), pren un valor intensiu d’extinció, com en el vulgar *desolvidar* (*desoblidar*).

Tudar procedeix de TUTARE ‘protegir’ (cf. els cultismes *tutor, tutela*) que, a còpia de contextos com TUTARE FAMEM, SITIM, FOCUM, va passar a ‘apaivagar, extingir [la fam, la set, el foc]’ i d’aquí al ross. ‘apagar [el llum, el foc]’ (var. *atudar* 3, 13, 14), que probablement és un

manlleu a l’oc. ant. *tudar*; a notar la desviació semàntica a ‘fer malbé’ del mall. i ‘matar’ del fr. (*tuer*).

Amortar (s. XIII) 87, 92-94, format sobre *mort* (< MÖRTE), és probablement una extensió meridional del gascó aranès. Finalment, *tancar* és un manlleu a l’oc. *tancar* ‘deturar’, on podria ser d’origen preromà (< *TANKO ‘subjecto, fixo’); les formes rizotòniques de l’imperatiu presenten en parlars del nord-est una [ɛ], t[ɛ]nca 16, 18, 22, 28, 30, 34, 37, atribuïble a una analogia amb l’oscil·lació de vocal [ə] arrizotònica/vocal [ɛ] rizotònica de verbs com p[ə]nsar/p[ɛ]nso, de manera que t[ə]ncar pot esdevenir t[ɛ]nca.

El lexema *apagar*, amb la var. *pagar*, és de fet pancatalà (amb l’originalitat alg. de *despagar*), unitat interrompuda pel ross. (*a*)*tudar*, tribut de l’occità, com el ribagorçà *amortar* ho és del gascó. Una de les accepcions d’un genèric *tancar* pot referir-se a apagar el llum en punts dispersos, a partir de *apagar el foc*.

Són mots normatius *apagar*, des del DOrt, 1917; *amortar*, com ‘extingir’, amb l’exemple “*Amortar l’aigua el foc*”, des del DG₁, 1932, però amb modificació de l’exemple (“*L’aigua amortarà el foc*”), des del DIEC₁, 1995.

